

Robotter og jura

Fra menneskerettigheder til robotrettigheder?

Der er naturligvis mange juridiske problemer forbundet med udviklingen af meget avancerede robotter. Så længe en robot opfattes som en maskine, drejer juraen sig om retten til styringsprogrammer, design, robotter som salgsgenstande og lignende. Der er ikke megen grundlæggende etik i det.

Hvis udviklingen går som den mest avancerede forskning på området indikerer, vil robotter måske ikke længere kunne behandles entydigt som maskiner, men som selvstændige væsener med følelser, egen vilje og egne behov. I så fald kan det med fornuft diskuteres, om disse egenskaber skal tilgodeses af retssystemet. Overvejelserne kendes fra diskussionerne om grundlæggende umistelige rettigheder for mennesker. Opfattelsen af, at alle menneskelige individer er lige og derfor har ret til liv, ejendom, deltagelse i valg, ytringsfrihed, er forholdsvis ny. Og synspunkterne er stadig ikke ført ud i livet overalt og i alle sammenhænge. Historisk set har vi i Danmark taget synspunkterne til os med nogen træghed. Kvinderne fik først valgret i 1915, og i lang tid efter grundloven mistede kvinder deres formueretlige myndighed ved ægteskab. Myndighedsalderen var i mange år 25 år, hvilket afskar en række personer, som vi i dag anser for voksne, fra at udøve alle borgerrettigheder. Senest er der rejst tilsvarende overvejelser om dyrenes retlige stilling. For øjeblikket anses kæledyr juridisk for ting uden beskyttelse af deres biologiske integritet. Bliver en hund dræbt, får ejeren erstatning for det økonomiske tab, men ejeren får ikke godtgørelse for afsavnet ved at miste en ven, og kæledyr indgår ved skilsmisse i den almindelige bodeling. Der pågår for tiden retsfilosofiske diskussioner om, hvorvidt dyrene ikke også skal have rettigheder. Hvis der udvikles robotter med mange og stærke menneskelige træk, bør det vurderes, om ikke også de skal sikres selvstændige rettigheder. I modsætning til dyr og meget små børn vil de måske oven i købet være i stand til både selv at kræve rettigheder og håndhæve dem.

Hvis der kan udvikles menneskelignende robotter, bliver der også behov for regler om, hvilke egenskaber sådanne robotter må tilføres og andre retlige rammer for denne skabelsesproces. Hvilke hensyn der bør spille en rolle i denne proces, er principielt set helt nye og forskellige fra de emnekredse, juraen ellers har været brugt på.

Robotter som jurister?

Et mindre sciencefictionagtigt og mere aktuelt juridisk problem angår inddragelse af robotter i retsanvendelsen. Computere benyttes allerede både i forbindelse med udarbejdelse af regler og i forbindelse med konkrete afgørelser. De fleste skatteyderes pligt til at betale skat afgøres maskinelt. Boligsikring udmåles af computere på grundlag af indtastede tal. Der er teknisk set intet til hinder for, at opgaven med at omsætte regler til konkrete afgørelser også kommer til at omfatte situationer, der går ud over den rene talbehandling, men som forudsætter både fortolkning af reglerne og skønsudøvelse. En sådan udvikling er allerede i gang og rejser en række etiske problemer. Et centralt spørgsmål er, om teknikken overhovedet kan eller bør bruges til at anlægge juridiske vurderinger. Hvis man anerkender, at en dommer eller en sagsbehandler kan være en robot, er spørgsmålet, om borgerne kan nægte at lade deres personlige forhold blive bedømt af en robot. Hvis en robotafgørelse bygger på en fejlagtig vurdering, hvem er så ansvarlig? Er det producenten eller den, der har "udnævnt" robotten. Hvordan finder man ud af, hvorledes robotten har brugt reglerne? Skal robotten være indrettet på at afgive vidneforklaring og lagre oplysninger? Spørgsmålene er legio.

Jon Andersen er kommitteret ved Ombudsmanden og er tidligere medlem af Det Ethiske Råd